

1.

Byzans og den moderne Forskning.

Historisk Tidsskrift, Bind 10. række, 6 (1942)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_10rk_0006-PDF/hto_10rk_0006_96168.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=96168>

pdf genereret den : 28/5-2008

Oversigter.

1.

Byzans og den moderne Forskning.

Af

Erik Bach.

Det byzantinske Kejserrige indtager en fremskudt Plads i den europæiske Middelalderhistorie. Det er et Faktum, som ingen i vore Dage bestrider. Men denne Erkendelse er forholdsvis ny. Den skyldes det intensive Forskningsarbejde, der i alle europæiske Hovedlande er ydet siden 1870, og som har fremkaldt en Revolution i Historikernes Opfattelse.

Det vilde være urigtigt at paastaa, at man ikke før 1870'erne har interesseret sig for Byzans; Gibbon's og Finlay's store Værker er Vidnesbyrd derom, men dels var disse Værker ikke baseret paa et metodisk kildekritisk Forskerarbejde, og dels var de skrevet for at tjene propagandistiske Formaal. Gibbon vilde agitere for radikale Idéer ved at vise et afskrækkende Eksempel paa, hvorledes Despotiet og Religionen kunde ødelægge et stort Rige og en stor Civilisation, og Finlay, der havde deltaget i den græske Frihedskrig, betragtede Byzansriget som en Fase i det græske Folks Udvikling gennem Undertrykkelse til Samling og Frihed. Et i og for sig selv frugtbart og rigtigt Synspunkt, men hos Finlay ikke videnskabeligt underbygget.

Den systematiske Undersøgelse af den byzantinske Histories Enkeltproblemer begynder først omkring 1870 og fortsættes med stigende Intensitet Aarhundredet ud og naaede i Mellemkrigstiden en storartet Blomstringsperiode for derefter,

saa vidt man kan se, at indskrænkes til et Minimum. Alle de store europæiske Lande har ydet deres Bidrag til dette Arbejde, dog maa Frankrig have Æren for at have gjort Begyndelsen med Alfred de Rambauds *L'Empire grec au XIeme siecle* 1870. Ved hans Side staar som Hovedrepræsentanterne for Byzansforskningen i 19. Aarh.s Slutning Russeren Vasiljefskij, Englænderen J. B. Bury og Tyskeren Karl Krumbacher. Hver for sig blev de Grundlæggere af en Skole i deres Land og har formaaet at give den et karakteristisk Præg, forøvrigt overensstemmende med den almindelige Tendens i vedkommende Lands Historieskrivning. Ligesom Rambaud blev Grundlæggeren af den videnskabelige Behandling af den makedonske Perodes politiske Historie — IX.—XI. Aarh. — og hans Landsmand Gustave Schlumberger af den diplomatiske, litteraturhistoriske og numismatiske Undersøgelse af samme Tidsrum og Korstogstiden, kastede Vasiljefskij sig særlig over Studiet af den indre sociale og økonomiske Historie i Perioden VIII.—XI. Aarh., i første Række Landboforholdene, og ydede her gennem en Række Afhandlinger i Undervisningsministeriets Tidsskrift et banebrydende Arbejde. Det samlede sig væsentligt om den saakaldte Bondelov νόμος γεωργικός, en Samling af Retsregler for et Bondesamfund: om Skel og Hegn, Brugsret til Jord og Ejendomsret, om Kvægtyverier og Byhyrdens Rettigheder og Pligter. Desuden beskæftigede han sig indgaaende med en Række kejserlige Noveller, Forordninger fra det X. Aarhundrede, der søger at standse den om sig gribende Latifundiedannelse i Lilleasien paa den Tid. Han paaviste, at man i den middelbyzantinske Periode maa regne med en Selvejerbondestand i Riget ved Siden af Fæstebønder og Godsejere som et vigtigt Samfundselement, hvad man ikke før havde været opmærksom paa. Vasiljefskij var maaske mere skoledannende end nogen anden af de her omtalte Forskere. En Række Forskere ikke blot i Rusland, men ogsaa i de andre slaviske Lande fulgte i hans Fodspor og gjorde den indre Historie i det østromerske Kejserrige til Speciale. Her skal blot nævnes to af de betydeligste: Uspenskij og Pančenko.

De engelske Byzantinister opdyrkede med Forkærlighed den politiske Historie i den ældre Periode IV.—IX. Aarh. J. B. Bury kortlagde med sit Værk: *The later Roman Empire 395—800* (1889) denne Tids Kejserhistorie og Krigshistorie efter nye Synspunkter. Mere end noget andet Sted raadede i England Gibbons Opfattelse af Byzans som en Lastens, Hykleriets og Intolerancens Højborg, hvis degenererede Folk stadig maatte se sit Landomraade svinde ind paa Grund af sin krigeriske Udygtighed. Burys Fremstilling former sig som et dokumenteret Opgør med Gibbons tendentiøse Paastande. Han understreger stærkt, allerede i Titlen til sin Bog, at Byzantinerne er Romernes Arvtagere. Deres Rige er det »senere Rom«, selve Romerstaten, der lever videre. Betegnelsen: det byzantinske Rige er en Opfindelse af Historikerne i forrige Aarhundrede. I Vesteuropa brugtes efter Karl d. Stores Tid ofte Udtrykket »det græske Rige« til Forskel fra det tysk-romerske, og dets Indbyggere kaldtes »Graeculi«, et Ord, der har en decideret nedsettende Klang, men ellers var »Romerriget« og »Romere« de almindeligste Navne og indenfor Riget selv de eneste anerkendte. Den Dag i Dag kalder de græske Bønder sig Romaioi, Romere, kun de bogligt dannede Kredse anvender det klassicistiske Hellener som Nationalitetsnavn.

Bury betonedede, at Byzantinerne i Retsvæsen, Administration og Krigskunst ikke blot var Romernes ægte Arvtagere, men at de førte Udviklingen videre. Der skete for Eksempel i VIII. Aarh. en vidtstrakt Humanisering af Straffeloven. Skolevæsenet holdtes i Gang. Byzanz var i det hele taget Kulturstaten overfor de omkringliggende Barbarfolk, og det var en stor Fejl at antage, at Udviklingen stod stille indenfor Riget trods dets konservative Grundpræg.

Den tyske Byzantinistik havde en udpræget national Egenkab. Den var systematisk. Dens Førstemand Karl Krumbacher skrev en stor *Geschichte der byzantinischen Litteratur* 1890, han skabte et byzantinsk Forskningsinstitut i München: *Byzantinisch-Neugriechisches Seminar*, og han stod bag Udgivelsen af *Byzantinische Zeitschrift* fra 1893, i hvilket Forskere

i denne Disciplin fra alle Lande fik et fælles Organ. Foruden Krumbacher var andre tyske Forskere virksomme. Han havde saaledes en Forgænger i den store Retshistoriker Zacharia v. Lingenthal, der ved Midten af forrige Aarhundrede udgav alle byzantinske Retsbøger og kejserlige Forordninger i den store Samling *Jus Graeco-Romanum* 1856—84 og desuden i *Geschichte der griechisch-romischen Rechts* 1882 gav en byzantinsk Retshistorie. De store Samle- og Oversigtsværker er altsaa af tysk Oprindelse, og i denne Forbindelse maa det heller ikke glemmes, at Standardudgaven af byzantinske Tekster, særlig Historieskriverne, er fremkommet paa tysk Initiativ: *Corpus Historicorum Byzantinorum* ed. Bonn.

Den egentlige Historieforskning inden for de byzantinske Perioder var dog ogsaa repræsenteret i Tyskland, endda paa meget fremtrædende Maade af Heinrich Gelzer og Carl Neumann. Begge har ydet det helt gode i smaa Afhandlinger, Gelzer: *Zur Genesis der byzantinischen Themenverfassung* 1899 og Neumann: *Die Weltstellung des byzantinischen Reiches vor den Kreuzzügen* 1894, Den første klarlægger Oprindelsen til det ejendommelige byzantinske »Inddelingsværk«, for at bruge en nordisk Terminus, der var Grundlaget for Hærens Underhold i mange hundrede Aar. Det er gennemført gradvis i Løbet af VII.—IX. Aarh. De hvervede Afdelinger — $\Theta\acute{\epsilon}\mu\tau\alpha$ — blev udlagt paa Ryttergods af Kronens Ejendomme i Lilleasien, og Hærafdelingernes Chef blev efterhaanden ogsaa den øverste civile Myndighed i Distriktet, der derfor fik Navn efter Afdelingen. Aarsagen var Ønsket om at have en altid kampberedt Styrke at sætte imod Arabernes Strejftog og Plyndringer i de østlige Rigsdele. I IX. Aarh. var Systemet indført overalt ogsaa i de europæiske Provinser, baade Rytteri, Fodfolk og Søfolk underholdtes nu paa Gaarde rundt omkring i Riget, som saaledes havde faaet et nationalt Forsvar i Stedet for de Lejehære, det havde taget i Arv fra det romerske Senkejserdømme. Men paa mange Punkter betød denne Udvikling en Fare for den kejserlige Enevælde. Hæren, navnlig dens talstærke Rytteri og Officerskorps blev en bevæbnet Storbonde- og Godsejerstand,

nøje knyttet til provinsielle Interesser og stærkt opsat paa at forbedre sin økonomiske Stilling ved Opkøb af Smaabøndernes Jord. Samtidig førte den sin egen imperialistiske Politik med Erobringer langs Østgrænsen, d. v. s. Erhvervelse af ny Jord for Hæren. Carl Neumann, der som den første har gjort opmærksom paa dette Forhold, fremhæver, at der paa denne Maade i X. Aarh. kom en Modsætning frem mellem Provinsens jordejende Militærembedsmænd og den borgerligt prægede Hofregering i Konstantinopel. Utilfredsheden hos den sidste viser sig tydeligt i Kejser Konstantin VII Porphyrogennetos' Bemærkning: »Kejserne har stykket deres Magt ud til Theme-feltherrerne og sidder nu magtesløse i Hovedstaden, mens de burde følge Hæren i Lejren« og saaledes have Føling med den virkelige Magtkilde.

Den lærde Humanist paa Kejsertronen var imidlertid selv ganske uskikket til at overtage denne Rolle. Han søgte i Stedet ad Lovgivningens Vej at begrænse hensynsløs Rigdomserhvervelse. Det er den saakaldte Bondelovgivning, som Vasiljefskij behandlede. Resultatet blev, at Hæren med Nikeforos Fokas, Johannes Tzimiskes og Bardas Fokas tog Magten ogsaa i Centralregeringen for en lang Aarrække, og først i Slutningen af Aarhundredet lykkedes det en virkelig Soldaterkejser Basilios II for en Tid at kue Militæraristokratiets Uregerlighed ved at følge Bedstefaderen Konstantin II's Raad: selv at stille sig i Spidsen for Hæren. Der maatte imidlertid en lang Borgerkrig til og Genoplivelse af den lejede Hær. Det blev med den Væringetrop, som Basilios lejede i Kijef af Storfyrst Vladimir i 989 — som et Led i den Transaktion, der ogsaa førte til Ruslands officielle Overgang til Kristendommen — at den kejserlige Enevælde genoprettedes i Slutningen af X. og Begyndelsen af XI. Aarh., og denne Periode er da ogsaa Væringevæsenets Storhedstid. Den er imidlertid, som Neumann paapeger, ogsaa Byzanz's Storhedstid. Dets Flaade behersker det østlige Middelhav, de omliggende Barbarstater holdes i Skak ved Subsidier — ikke Tributter, som man undertiden ser dem benævnt — og Konstantinopel er det store Marked, hvor Orienten møder den endnu

saa uciviliserede Occident, skænker den Varer og Kulturgods og giver den Impulser fra Livet i den store Kejserstad, den eneste Storby i Kristenheden i disse Aarhundreder.

Den næste Generation af byzantinske Forskere har været dybt og varigt influeret af den moderne Arkæologi. Ogsaa dette Fag har sine store Repræsentanter i alle de fire Hovedlande. Russeren N. Khondakof, Franskmanden Ch. Diehl, Øst-rigeren Josef Strzygowski, Englænderen E. Dalton. Det byzantinske Haandværks høje Stade manifesteres klart i den lange Række af Bygninger, der helt eller delvis er bevaret, og den store Rolle saavel byzantinsk Arkitektur som Kunsthaandværk har spillet som Forbillede overalt i Vesteuropa. Der var derfor et uhyre Felt at undersøge for den nye Videnskab, og allerede nu kan man konstatere, hvor store Resultater den har bragt. Den har opdaget Kultursammenhængen, som man tidligere ikke anede. Strzygowski har i flere Værker paavist, at Elementerne i den byzantinske Arkitektur for Størstedelen er af orientalsk Udspring, ikke blot forasiatisk, men centralasiatisk. I *Ursprung der Kirchenkunst* 1920, *Baukunst der Armenier* 1918, *Orient oder Rom* 1901 har han understreget Nomadefolkenes Forkærlighed for det dekorative og Detaillen som Forudsætninger for Byzantinernes Udsmykning af deres Kirker, Huse og Klæder, og tillige den armenske Oprindelse af Kuppelbygningen, det lukkede Rum, der er saa karakteristisk for byzantinsk Kirkekunst, medens de antikke Folks plastisk-monumentale Smag helt synes at være forsvundet. Strzygowskis Teorier har mødt nogen Opposition, men Dalton har i *East Christian Art* fra 1926 slaaet fast, at Hovedthesen ikke lader sig røkke, selvom visse Overdrivelser maa trækkes fra, og man især i Maleriet kan se en tydelig Linie tilbage til Antikken. Der har saaledes været Tendens til at understrege det orientalske Element i den byzantinske Kultur, en Tendens, som dog er blevet bekæmpet en Del fra engelske Byzantinisters Side som Bury's Elever Norman Baynes og Stephen Runciman. Man har i England altid holdt stærkt paa Byzans's Betydning som Antikkens Arvtager.

De byzantinske Arkæologers Nestor er imidlertid Ch. Diehl. At han utvivlsomt er den bedst kendte byzantinske Forsker udenfor Fagfællernes Kreds skyldes dels hans betydelige Evner som Skribent og dels, at hans Værker har været lettere tilgængelige, mere drejet sig om almenhistoriske Emner end de andres. Monografierne over Ravenna og det byzantinske Afrika, samt Haandbøgerne i Kejserrigets almindelige Historie og Kunst-historie har været udmærket egnet til at fange det store Publikums Interesser. Endelig har hans Stilling som Professor ved Sorbonne naturligvis skaffet ham bedre Muligheder end de fleste for at komme i Kontakt med større Kredse af den internationale Videnskab. En speciel Retning indenfor byzantinsk Arkæologi tilhørte Russeren Khondakof. Han blev Banebryderen for Balkanarkæologien — for Udforskningen af de byzantino-slaviske Relationer — et Arbejde, der med den allerstørste Energi er fortsat i Mellemløbet, da Bulgarien, Rumænien og Jugoslavien for Alvor svang sig op til europæiske Kulturnationer. De havde forstaaeligt nok en betydelig Interesse i at faa en klar Forstaaelse af den byzantinske Kulturs Rolle i deres Middelalderhistorie.

De byzantinske Studier var saaledes godt i Gang før 1914, og de betydelige Historikere, der havde virket indenfor denne Disciplin, havde opnaaet, at Synspunkterne indenfor den lærde Verden i hvert Fald overfor Byzanz's Betydning havde undergaaet en stor Ændring. Her i Danmark havde det vel ikke sat sig særlig betydelige Spor. Ganske vist havde J. L. Heiberg i flere af sine Arbejder beskæftiget sig med byzantinske Emner i den nye Aand, men blandt de egentlige Historikere var Interessen ringe. Dansk historisk Forskning var endnu stadig saa præget af Revisionen efter 1864 og af Opgøret med den national-liberale Historieopfattelse indenfor de nationale Problemers Ramme, at Udsynet var ret ringe. Erslev, der som Professor i Middelalderhistorie var nærmest til at optage de nye Synspunkter, har i første Udgave af sin Middelalderhistorie bestemt taget Afstand fra dem.

En saa udpræget international Videnskab som Byzantin-

ologi maatte nødvendigvis paavirkes stærkt af Verdenskrigen og Omvæltningerne i dens Kølvand. Tyskland og Rusland havde paa mange Punkter haft Forspringet indenfor denne Videnskab før 1914, disse Lande var saaledes de eneste, der raadede over specielle byzantinske Tidsskrifter og videnskabelige Institutter. I 20'erne, da det internationale videnskabelige Samarbejde genoptoges, blev det Sejrherrerne i det store Opgør, Frankrig og de nye Øststater, der tog Føringsen. Der havde længe været en vis Utilfredshed med »Byzantinische Zeitschrift«s overvejende filologiske Præg. Det blev derfor besluttet paa den V. internationale Historikerkongres i Bruxelles i 1923 at udgive et nyt Tidsskrift og at afholde specielle Byzantinistkongresser hvert 3. Aar. Den første fandt Sted i 1924 i Bukarest med Støtte fra Fondation Universitaire i Bruxelles og de franske, rumænske, græske og jugoslaviske Regeringer. Initiativtageren var den bekendte rumænske Historiker og Politiker Nicola Iorga. Det nye Tidsskrift blev her fastlagt. Det fik Navnet *Byzantion*, udkom i Bruxelles fra 1925 og fik som Redaktør den fremragende belgiske Byzantinist Henri Gregoire. Som historisk Tidsskrift har det forlængst taget Føringsen fra »Byzantinische Zeitschrift«, der stadig væsentlig er filologisk, og som internationalt Tidsskrift ligesaa; man møder her Side om Side engelske, tyske, franske og italienske Artikler, mens B. Z. er udelukkende tysk. Kongresserne fortsattes i de følgende Aar. 1927 i Belgrad, 1930 i Athen, 1934 i Sofia, 1936 i Rom og Neapel. 1939 var der endelig planlagt en Kongres i Algier, men Krigens Udbrud i September hindrede dens Afholdelse, ligesom den foreløbig standsede Udgivelsen af »Byzantion«. Bruxelles blev ikke alene Sæde for Redaktionen af dette Tidsskrift, men fik ogsaa i Forbindelse med Universitet et byzantinsk Institut, ligesom der oprettedes en særlig *Office des Etudes Byzantines* ved Bibliotheque Royale de Bruxelles 1931. Skønt saaledes de byzantinske Studier afgjort havde faaet et vesteuropæisk Centrum i 1930'erne, kan man ingenlunde sige, at det gamle Hovedsæde München var ude af Virksomhed. *Mittel- und Neugriechisches Seminar*, der efter Krumbachers Afgang 1909 lededes af A. Heisenberg, havde

fra 1930 Franz Dölger som Chef. Denne er en af Nutidens ledende Byzantinister og har især udmærket sig som Udgiver af *Corpus der griechischen Kaiserurkunden des Mittelalters* og talrige Afhandlinger, og blandt hans Kolleger i Tyskland har man talt Ernst Stein og Georg Ostrogorskij, af hvilke den første efter 1933 flyttede til Amerika, Ostrogorskij nogle Aar senere til Belgrad. Stein, som Gregoire har karakteriseret som den byzantinske Historieskrivnings Mommsen, har i første Række arbejdet med den ældre byzantinske Periode 300—600. Hans Hovedværk er *Geschichte des spätromischen Reiches 284—476*, 1928, der maa betegnes som det moderne Standardværk for dette Tidsrum og udmærket opsummerer alt, hvad Nutidens Forskning har frembragt af nyt om Senantikken og dens Overgang til byzantinsk Periode. Ostrogorskij's Speciale er den indre saavel religiøse som sociale og økonomiske Historie i den middelbyzantinske Tid c. 700—1100. Den før Krigen saa højtstaaende russiske Byzantik har derimod helt tabt sin Betydning. Den ledende russiske Arkæolog Khondakof bosatte sig efter Revolutionen i Prag og grundlagde her et Institut, der efter hans Død 1925 fortsætter som Institut Khondakof med Tidsskriftet *Seminarium Kondakovianum*. I visse Henseender fortsattes her den russiske Byzantinistiks Traditioner, nemlig Udforskningen af de byzantino-slaviske Relationer. En anden af de førende russiske Byzantinister A. A. Vasiljef levede ogsaa i Landflygtighed, først i Dorpat, senere i Amerika. Til Trods for vanskelige Arbejdsvilkaar har han skrevet den nyeste Haandbog over hele Byzans's Historie: *Historie de l'Empire byzantin* 1932 i 2 Bind. Det er ikke noget fængslende og spirituelt Værk som Gibbons: »Decline and Fall of the Romain Empire 1774 ff., heller ikke nogen letlæst Ledetraad som Diehls lille Bog, men det er et uundværligt Opslagsværk for enhver, der arbejder med byzantinske Emner. Dets store Værdi beror paa, at det sætter Læseren ind i hele den videnskabelige Diskussion om hvert enkelt Problem og omhyggeligt gengiver alle Forskeres Mening. Til Slut maa i denne Oversigt over Mellemløstidens byzantinske Forskning nævnes Arkæologiens store Fremskridt.

Som en Afløser af det gamle russiske arkæologiske Institut i Konstantinopel, der lukkedes i 1914 er opstaaet et tysk og et amerikansk som en naturlig Konsekvens af disse to store Nationers førende Stilling indenfor den arkæologiske Videnskab. Der er i det moderne Tyrki uhyre Opgaver for Arkæologerne, og foreløbig har man kun naaet lidt. Det vigtigste Arbejde er foregaaet i selve Stambul og har bestaaet i Frilæggelse af Mosaikker i Sofiakirken, der nu er Musæum, ikke længere Moske, og i Gravninger paa det kejserlige Paladsomraade sydøst for Kirken. Større sammenfattende Resultater har dog endnu ikke været mig tilgængelige.

Endelig maa det ikke glemmes, at man nu har iværksat en systematisk Undersøgelse af de rige græske Klosterarkiver. Foreløbig har man udgivet Dokumenterne fra Lavraklosteret paa Athos.

Skal man resumere de karakteristiske Træk for Mellemkrigstidens Byzantinologi, maa man særlig understrege den stærke Fremdragelse af de økonomiske og sociale Faktorer, der har præget Afhandlingerne i »Byzantion« saavel som de større Værker fra Perioden. Endvidere den stigende Udnyttelse af arkæologiske Resultater, og endelig den stadig videre Horizont hos Byzantinisterne, som har ført dem ind paa sammenlignende Studier over Byzans og Normannerne og Byzans og Araberne. Man kan blot læse Fernand Chalandon i *Les Comnes I—II 1900—12* og *L'Italie meridionale sous la domination normande 1907*, og Vasiljef: *Byzance et les Arabes* for at se, hvilke Muligheder for bedre Forstaaelse af Byzans's Historie disse sammenlignende Studier giver. Den nordiske Indsats i dette Forskerarbejde har ikke været stor og væsentlig hørt hjemme i Finland, hvor Zilliacus og Gunnar Mickwitz har været dets Repræsentanter; muligvis skyldes det Paavirkning fra det gamle Rusland.

Den allernyeste Haandbog, i hvilken den byzantinske Videnskabs nuværende Standpunkter opsummeres, er udkommet 1940 i Iwan Müllers »Handbuch der Altertumswissenschaft og er skrevet af Georg Ostrogorskij. Værket hedder: *Geschichte*

des byzantinischen Staates. Man sættes her ind i de nye Synspunkter, som særlig Henri Gregoire har fremført om Konstantin d. Stores Religionspolitik og hele Rekonstruktionsarbejde. Tværtimod at være nogen Sejr for den græske Nationalitet betegner Hovedstadens Flytning til Konstantinopel langt snarere det latinske Vestens største Fremstød mod den hellenistiske Kulturkreds. Balkan og Trakien var væsentligt latinske Landes Byzans blev som Hovedstad sprogligt latiniseret i vid Udstrækning. Hovedstadens Flytning er mere en Sejr for det provinsromerske Element over Moderbyen end det græskorientalske Elements Sejr over det romerske. Tidligere havde man fulgt den Praksis, at Græsk var ligestillet Latinen som officielt Sprog i den østlige Rigshalvdel, nu bliver Latinen ene-raadende. Noget andet er, at Nyudviklingen i Orientens Kultur-liv: Kristendommens Fremtræden, dybt og varigt sætter sit Præg paa den romerske Befolkning, og at den nævnte romerske Østoffensiv møder et stærkt orientalsk Modstød. Dette finder sit Udtryk i den østlige Kirkes Opposition baade mod Hofpatriarken i Konstantinopel og mod Kirkens fælles Overhovede: Paven i Rom. De store Kirkemøder i 4.—6. Aarh. i Nikæa, Konstantinopel, Efesus, Kalkedon og atter Konstantinopel er store Kongresser, hvor de nationale og kulturelle Modsætninger indenfor Imperiet tørner sammen. De Emner, der diskuteres, er ikke ligegyldige dogmatiske Spidsfindigheder. Det er dybt forskellige Opfattelser af Mennesket og Formaålet med dets Liv paa Jorden, som Aarhundreders Kulturudvikling havde skabt hos Østens Folk i Syrien og Ægypten og til Dels Lilleasien paa den ene Side og de europæiske Middelhavsfolk paa den anden. Monotheismen havde gamle Rødder i Østens Folk, og hos dem levede Følelsen af den uoverstigelige Kløft mellem det guddommelige og det menneskelige, der efterhaanden gav sig Udtryk i Forbudet mod at gøre Billeder af Gud. Der var derfor hos disse Folk en indgroet Uvilje mod at akceptere det nikæanske Treenighedsdogme og Definitionen af Kristi Natur som tvedelt, baade menneskelig og guddommelig. I den officielle Kirke dominerede imidlertid den græske Teologis Til-

hængere, som i Overensstemmelse med Platon og andre græske Filosofer ikke drog nogen skarp Linie mellem det menneskelige og guddommelige. Følgen blev, at de orientalske Folk blev drevet ud i en Opposition mod Imperiets Kirke og dermed mod dets Kejser, som medførte, at de modtog de muhamedanske Grækere som Befriere og derved muliggjorde Islams vældige Sejrsløb i 7. Aarh. gennem Syrien og Nordafrika.

Dette store Landetab mod Øst bevirkede, at ogsaa Donaugrænsen brast for den slaviske Folkevandrings Tryk. Hele det latinske Balkan blev revet bort. Byzans var nu et næsten græsk Rige, omfattende Lilleasien, Østtrakien, en Del af Makedonien, Hellas og Magna Graecia. Dette fik Konsekvenser for Rigets indre Styrelse. Græsk blev officielt Sprog, Themeforfattningen indførtes for at skabe et stærkt Lokalforsvar mod de fjendtlige Plyndringer. Dette Rige, det middelbyzantinske fra 7. til 11. Aarhundrede, føles af Nutidens Grækere som Nationens egentlige politiske Storhedstid, for første — og eneste — Gang dannede det græske Folk sin egen samlede Stat, som tilmed var en Stormagt. I den nationale Romantik har Drømmen om Konstantinopel som Hovedstad for baade det egentlige Hellas og for et græsk Lilleasien spillet en betydelig Rolle, og den har altid hentet sine Forbilleder fra det halve Aartusind mellem Folkevandringerne og Korstogene, da den græske Stormagt var Europas førende. Denne Periode er Byzantinisternes egentlige Domæne. Tiden før 600 maa de dele med Oldtidsforskerne og Korstogstiden med de almindelige Middelalderhistorikere, men Billedstriden og de makedonske Kejsere er der ingen andre, som befatter sig med.

Dog har disse Aarhundreder en betydelig almenhistorisk Interesse. I denne Tid kommer det byzantinske Kulturliv til sin fulde Udfoldelse. Oldkirkens Tanker og ydre Former forenet med den hellenistiske Bycivilisation og det lilleasiatiske Riddervæsen, som det udformedes under Herremænds og Soldaterbønders Smaakrige med de kurdiske og arabiske Nomader, og med det mystisk-hellige Tsardømme som det centrale Punkt, hvor alle Magtens og Kulturens Traade løb sammen, det er

Hovedelementerne i en Kultur, der forekommer os saa fremmedartet, men som alligevel har bevaret den antikke græske Litteratur for os, samt en Mængde Monumenter, og som har givet Rusland og de græsk-ortodokse Balkanfolk deres Præg som Kulturfolk. Disse to verdenshistoriske Indsatser: Bevarelsen af den oldgræske Kulturs Efterladenskaber og Udbredelsen af Kultur og Oplysning til Østslaver og Østlatinere, er det, som faar os til at dyrke Byzans's Historie i disse saakaldte mørke Aarhundreder, og for den, som een Gang har fattet Kærlighed til Hellas og dets Folk, har enhver Fase i dets Historie Interesse.

Forskningen har, som tidligere berørt, fremdraget overordentligt meget til Belysning af denne Periodes Historie, særlig de kirkehistoriske, sociale og økonomiske Sider. Billedstriden, Præfektens Bog, Agrarlovgivningen og den saakaldte »Traktat om Skatteopkrævningen« har været Genstand for Undersøgelser af alle betydende Byzantinister. Ostrogorskij: *Studien zur Geschichte des byzantinischen Bilderstreits* (1929) har paavist denne Strids Sammenhæng med de ældre kirkehistoriske Kampe mellem Orient og Occident. Vigtige Kredse i Lilleasien vilde, paavirket af Islams store Sejre, gennemføre en Renselse af Kirken for den i Orientalernes Øjne saa forargelige Menneskeliggørelse af det hellige, der fik sit Udtryk i Billedtilbedelsen i Kirken. Kampen varede i over 100 Aar og endte med Orientalernes Nederlag og den hellenske Renæssance indenfor Riget i 10. og 11. Aarh. Gunnar Mickwitz har i sin udmærkede Afhandling *Die Kartellfunktion der Zunft* 1936 paa Grundlag af Kildeskriftet Præfektens Bog fra 10. Aarh. — nærmest en Markedsordning for Hovedstaden — givet en klar Analyse af Lovenes Funktioner og Betydning i Byzans og tillige opstillet den Thesis, at det middelalderlige Lavsvæsen i Vesteuropa over Italien har laant sine Former fra Byzans. Agrarlovgivningen i 7. og 10. Aarh. har været klassiske Emner for Historieforskningen og har i nyere Tid faaet et værdifuldt Supplement som Kilder til Forstaaelsen af sociale Forhold paa Landet i Traktaten om Skatteopkrævningen, behandlet af Ostrogorskij i *Die länd-*

liche Steurgemeinde des byzantinischen Reiches im 10den Jahrh. (1927). Man ser bl. a., hvorledes Skatteforpagtninger og Immunitetsforleneringer griber om sig i 10.—11. Aarh., og faar en Baggrund for Kampene mellem det radikale, civile Parti og det militære Parti i samme Tidsrum, der ender 1081 med Militæradelens Sejr under Huset Komnenos.

Den senere byzantinske Periode har forskningsmæssigt været Stedbarn, skønt, eller maaske fordi Kildematerialet er overdaadig rigt i Sammenligning med Tiden forud. Komnenertiden 1081—1204 har dog i den franske Historiker F. Chalandon faaet sin Historieskriver, hvorimod Perioden efter det 4. Korstog er lidet oplyst. Medens Byzantinisterne har haft et udmærket Samarbejde med Oldtidsforskerne, og Arbejdet med Senantikken derfor har taget et enormt Opsving i de sidste Aartier, er noget lignende kun i ringe Grad Tilfældet, naar det drejer sig om Korstogstiden og Samspillet mellem det synkende Byzans og det opadstigende Vesteuropa. Kontakten mellem Byzantinister og almindelige Middelalderforskere er svag, skønden for dette Tidsrums Vedkommende burde være meget intim. Det bliver en af Hovedopgaverne for Fremtidens Byzantinister at skabe dette Samarbejde.

2.

Nogle moderne amerikanske historiske Værker.

Af

Frantz Wilhelm Wendt.

I en artikel i dette tidsskrifts 10. R. II p. 106—15 gav jeg i 1932 en oversigt over nyere amerikansk historieskrivning, som dog nødvendigvis blot kunde blive en skitse. Siden da har docent i historie ved the College of the City of New York Michael Kraus i 1937 udsendt en omfattende *History of American Historiography*, som er den første samlede amerikanske historiografi, siden J. Franklin Jameson i 1891 offentlig-